

ՍՈՒՐԲ ԽԱԾՆ Է ՆԱՅԻ ՄԻԱԿ ԶՈՐԱԿՈՐ ԶԵՆՔԸ

Սկիզբը՝ էջ 1

Հաճախ, ըստ հաճախ սնվ օ-
ջարմերի առաջ դարձրել են միջ-
նադպարի ժառանգությունը, նեղ
և՛ բեռեղ մեր խաղաակրթության
«սահմաններ» և՛ «սարսափները»,
խոսել են մեր վանքի ու եկեղեցի-
նեղ անկրկնելի գեղեցկության, մա-
րակաշակալ են մեր իրավիճակը
գործողները, գարմանահաւա մեր
խաչարեւրի, երաժշակալ գոհա-
րեւր, գրակալ, մասնավորապե-
սալմաստեղծակալ արեւեւեղ գոլու-

գործոցների մասին: Խոսելը խոսել
ենք, բայց արդյո՞ք խորհել ենք, քե
նք ենք յայտնական մանա՞ ծառա
գության համար: Ամեն մի օրինա
վոր, ի չեն ասում իսկապես հա
վա՞հ ունեցող մարդ, ղե՞հ է գոնե
մանրդ զգացում ունենա, որ զվա
ճանի խարան է կրում, որ լիում է
սեփական Սուրբ՝ ուրիշի, կասկածե
լի օտարի, ինչ-ինչ ուժերի առավել
գայթակղեցողիչ ու օտաշկան զի
կն ընկնելով: Այդ ո՞ր բարեկամն
է փորձում ջլա՞ծել մեր միասնակա
նությունը խոսելու մեջ մասնամեղ
այն:

ԵՄԿԱՅԿԱՆ ԱՐՄԱՆՆԵՐԻՉ, զիմազօղի,
հոգեւոր-բարոյական մեր սլաքունը՝
ՆԵՐԻՉ յետ հեռակայնելու: Ո՛վ է մե-
զի խորհում է մեզամիջ վերցնել մե-
հողն ու ջուրը, մեր հայրենիքի դաշ-
տալաները կամւն ու գնբն: Ո՛վ է
ու խորհում է մեզ ՏԱՐԱՐԱՅԻՆՈՒԹՅՈՒՆ
կեղծ խաղախալութայն խաղման
փոթում իր հեռագնա անմախու-
ծ աղաղակ իրականացնելու համար:
«Շուկայական հարաբերութայնե-
րի» դաղաւոր փորձիչ էլ չենլով՝ մե-
ծուկվորոյց վաղուց ի վեր բանա-
ծելով է «Թանկիչ Էտանը» իմ:

ասությունը: Էժան ու արագ կարողով զոհ սան աղազան միջես ետ անփախուհուն է: Հայի դարավոր անկողան Տուրը կառուցվել է Հայ աստանայաց Ստաբելիան Սուրբ եկեղեցու անմրցելի ազգամայան ու հոգեզնե ավանդությունների հենք վրա, Հիսուս Քրիստոսի Շուրհաղթ լույսի եւ հաշի գորութայան: Հայի հաճար այս կարգը Հայփազան թանկ է այն ճեղքված է իր միջին Աստծո՝ մեր փրկութայան համար հեղձված արյամբ: ինչոյեւ անաւ անքնի ու սրբամուն այն ճախասակների

հերոսների, որոնց մերօրյա վկայա-
րանը ոչ միայն Ծիծեռնակաբերդն
է, այլև Եռաբլուրը:

Մեր Տիրոջ ու նախնայաց արյան կանչին հավասարի՛մ: աղոթեմ, որ Տիրոջ Աջն ու Խաչը միօս հովանի լինեն հայոց մեծ Տան փոփ ածուկ վրա, Բանգի Հիսուս Քրիստոսի Խաչից առավել գորավոր զենք եւ Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցուց առավել նվիրյալ մայր հայր չունի:

Աստղիկ ՄՏԱՄԲՈԼՅՅԱՆ

ՏՈՆ ԵՐԵՎԱՆ ՍՈՒՐԲ ԽԱՉԻ

Ի յերկնից երեւեալ նշանն յաղթութեան այսօր,
հեթանոսաց ծագեաց լոյսն ողորմութեան:

Շարական

Հիսուս Զրիստոսի իրաւաւոր շարժումնից՝ Ս. Չակիցի մինչեւ Գոգեպոլսոյ երկարող հիսուս օրերի ասանմաննուն են գտնուել: Ամեն արի Չակիցի հայտնողը կիրակի օր (այս արի՝ մայիսի 13-ին), մեր երանաւորի հայրաւորին սճօ-րհմութան ասանման, Յայաստանայց Առաքեալական Սուրբ Եկեղեցին հիւսաւորել է Սուրբ խաչի երեւման տօնը՝ մէկ անգամ նա հիւսելով Տիրոջ չարչարաններն, որ խաչելիքն են խաչի վրա նա քաւած աննոր արշաւ ժողովի մարդկային ցեղի փրկությունը: Եվ այս արժանաւորաւ դեղոր մկասի ունեանով՝ արքաւան շարակնաւորի ասուն է: «Այսօր խաչելիք երեսաւ հաղորդական լճանը, հեքամունսերին ծագեց ողորմության լույսը»: Այս տօնը դասական մի դեղի հիւս-սակությունն է:

351 ք. մայիսի 7-ին Կյուրեղ երուսաղեմացի հայրապետի օրոք, օրվա երրորդ ժամին (ստանդ 9-ին), երկնում ճերտում է Փրկչի մայի՜ն՝ Դեանը՝ ճարձակելով Գողգոթայից մինչև Չիբնյաց լեռը։ Այս դեմոփն ականաճես են լիւնում ոչ միայն երուսաղեմում բնակվող իրիւնդաներ, այլև արբեր դավանանքների ու լրոնների սեր մարդիկ։ Խաչի դայժառ երեւոմից անգամ արեգակն է մթալուն։ Բոլորը ժարողւմ են եկեղեցի, ի խորը սրիս աղոթուն առ Ասկան՝ գոհուրդուն հայցնելով Բարձրայի՜ն՝ այս մեծ ճնորհին արժանացելու համար։ Երկնային հրաշի ճնորհիվ ժաւեր, Խաչակաւուն են Դիսուսիս, միջկում տար խորեղի ծծով՝ անդանագրվելով Թիսսոսի եկեղեցուն։ Այս դեմոփի աղբով Կյուրեղ հայրապետը մի նամակ է գրել Բյուզանդիայի Կոստանդին կայսրին, որը Սեմն Կոստանդիանի որդին եր։ Նամակաւ տուրը դայժում է երուսաղեմում յաչի երեւան մայիսի իորդըրելով, որ կայսր անհողորդը մնա իր իրիսունեակն ճնարիս հակաի մնջ։ Այս թուրըքը դարում թարգմանվել է հայերեն եւ դնթերցվում է ճոնի օրը՝ առաջկայսմ ժամերգրայան ժամանակ։ Այս ճոն հասակն է միայն հայերիս եւ հույներին, ովքեր այն ճոււն են մայիսի 7-ին։ Դոնմեակաւ Կարդիկի եկեղեցին այս անուով խաչի ճոն տուին։

[illegible]

Խաղը հիմնական կայսրության ժամանակ մտադարձացնելի անարգելի և նախաբանը համար է: Խաչելությունը ըն մի այլ անարգալիքի փախման էր համարվում, այլևս հին աշխարհի հայաճաղործած ամենամանրակային և դաժան դրամիզմները սկսել է: Դառադարձության մերկ գաղտնի էր խաչին ներառվելով մարմնական զանազան խոսեցանություններ: Եվ խաչայված սպանվում էր, արեւի փոփոք մտազգայքներն այրում էին նրա գույրը, անբնական փնտխելը մարմինն ուղղում էր, վերերը բորբոքվում էին դաժանաբերով անասնին ցավեր: Ստախարստ երկար անցնելից հետո այսպիսով էր իռզին: Այդ ժամանակ Տախսանները շինված կայ գործիքը մտակալ խորհրդանիշ էր: Հին Ռուսում էլ կարդում ենք. «Անիծակ է նա, ով կախված է փայտից» (ԲՈՐԻՍ ԻԼ 23), քայքայ են Տեր ու Փրկիչ Հիսուս Զրիստոսը խաչի վրա հեղան էր բանվարների այրաբն կյանքի և օրհնության միջոց դարձնել այն՝ «մեզ վերահի գնելով օրենքի անեւ»:

ից անձ՝ դառալով մեզ համար» (Գաղաթ. Գ 13): Ասվածով իր փնթաղ խաչապատկերի արագորժեղ այն եմ մեզ համար «զեն խաղթութեան» ընդո՞ն ասանալի ու մեր խաղթով ունեցե՞նք մինչեւ Քրիստոս խաչն անաղաճախ եւ նախահինդի մեծ եւ տ. աղա Տարչախէլովորժար մեր մեջ դո՞ւն կամին իր հուրը, եւ Տիրոջ հնճաւորութիւնը ստացալ մոր արարած լինելու. «Եթե՛ մեկը Քրիստոսի մեջ է, աղա մա մոր արարած է» (Գաղթ. Ե 17): Քրիստոս խաչի վրա մերեւ մեջ, մեք մեկնիր զվաճաճութիւնը ընթացեալ մեծեղով մեծեղով ան խաչապատկերի

[illegible]

Ստպակներով խաչի գորությանը մենք խա-
 փանում ենք չարը։ Մենք մեզ սյառնագորուն են-
 ք օրացումը, մտանով զարդարում ենք հոյա-
 կերն եկեղեցիները, մտանով կնքում ենք զա-
 վակներին, մտանով մալակները, մտանով էլ զե-
 րեզման իջնում հապիտեանակա կյանքի հույ-
 տով։ Ինչդեռ Տիրոջ երկային կյանքը խաչի մի ճանապարհ է
 դավ, այդդեռ էլ իրիսոցնայեերի համար այս ժամանակվո-
 կյանք խաչի ճանապարհ է։ Մի ճանապարհ, որ անվուն էր ոչ
 խաչ է, փարառն ու փոք, քայո ուրի վերջնակա հանգավում
 Տիրոջ խոսացած երկնային արարությունը է։ Սուրբ խաչի երե-
 նակ տոնի մաթակրեղեցնով լուսացանք է, որ խաչակնքումը մե-
 ժաման ոչ թե մեռակա ու մեծեանյալակա մի արժույտ լինի, այ-
 ժաման անգամ սյառնագրեխի մի դուխ անդադադանա՞նք մի
 իմենազոհությանը, որ Ասված իրականացրեց խաչի վրա մե-
 փուրկույթի համար։ Մեր արդրքը իշտառանքն այն ամենաբարի-
 Տվածակ կրկնելով մեր հայրենի ռուբրերին յուրերեզացած արսա-
 ռոյն ճաղթանով։

Խաչ Բո եղիցի մեզ աղաւն, Տէր Զիսու, յոճան երեւի
փառօք Դօր ընդ ամոյս լուսաւորս: Յայնժամ մեք մի ամաչես
ցուր յուսացեալս ի Բեզ, այլ գօրութեամբ Բով մեծաւ քերկրես
ցուր ընդ աջմէ Բունմէ որդես զորդիս լուսոյ եւ որդիս տուրն
Բով:

ՍԱՐԳԻՍ ԵՆՈՐՀԱՆԻ (ԺԲ դար)
Հատվածներ
Հակոբոսի թղթի մեկնությունից

Կայսրադայ հալապըն Լազիժո բոլոր պապովիրսանե-
րի՝ թե՛ մեծերի և թե՛ փոքրերի լիարժեք և աներերի կա-
պարտուն է դրոյածով կամ սիրոյ, որև առաջին և մեծ կա-
պարտուն է, կամ հանդերձայ րանգսերների երկրորդի,
որը ծառայակաւ կայսրադուն է, կամ շահի համար, որը
փարձի ակնկալութոյն է: Այս ամենի համար հալապ է
սկսել, և մեծ հալապ, որպէսզի կապկամ ջունեսանք
սրանցից որով մեկի հակուել և թերսհալապը զգովկեն
փարձի հարոյցմուն և կապարումը: Ըսնի որ այլ է որդիա-
բար սիրելի, հոր կամըր կայսրաբն և հայրակաւ ունե-
վածքի ժառանգորդ դառնալը, և այլ է րանգսերների
երկրորդից րիւրոցը ծառայել և որպէս րիւրոցից և դա-
տալորից՝ անկեալապարոյսն ոյսման րիւրով պարի-
ներ ջընդունելը, ինչը նույնպէս գովկի է: Նսւն այլ է, երբ
փարձի անկալարոյն ևս հալապարումընս պսիւտ Լազ-
իժ պապովիրսաները՝ հալապարով որսւն Տփղիս. (Ույ
պսիի Ըւ պապովիրսանեւոր, Ըւ Տայրը նրաւ կսիրի, և
նրս մտր կզար և նրս մտր կօրեակներ: Եւ ոյ Ըւն ճի
սիրուն: Ըւ իտստիւն ճի ստիւտն) (Տոմ. ԲԴ. 23-24):

Տեսնա՛ր փոփոխմանը գեղեցիկ կարգը: Մտնեն, հա՛վաքի կարիքն ունեն, իրապե՛ս հա՛վաքի մեր ուս: Լսածո՛ւ պարսկաիրանական լեռքը դնեն, դրանք աներկա-
րա հա՛վաքով կարարելու ու փոխհարցումնա՛ր հոյա՛յով
սակելիսնու՛ր համար: Նսեն հա՛վաքաբուն հա՛ւնք հարու-
ցող Լսածո՛ւն, թե՛ սուրամանկողորհե՛ն ու սենեկա՛նն է
պարզելում, քանի որ վարսե՛հ է Իր անսպար հարարու-
թյան վրա՛ մեկի դիմա՛ն: Կարդա՛րապարկիր պարարարե-
ն ու հառնո՛սուն հա՛ւնք:

Այդ պարագայում էլ Աստուծո պատվիրանները պետք է կատարել ո՛չ թե հարկադրաբար, երեսպաշտության կամ նեղարարության, այլ հոգարարության ու սիրով: Սա՛ է իրական հավատը:

«Եթե ձեզանից մեկի իմաստությունը նվազած լինի, թող խնդրի Լսարծուն, ով ամենքին առաքարացես քայլես է ու չի նախապրում, եւ կորոյի նրան» (Նախոր. Ը 5):

«Ամենքին» խոսքով ցույց է տրվում, որ Աստված մարդկանց մեջ խորությամբ չի դնում, իբր թե միայն արդարներին է տալիս, իսկ մեղավորներին մերժում. ոչ, Նա բոլորին էլ պարգևում է:

Արդարեւն չափում ու քաջախ է, որպեսզի արդարությունը չկորցնի, իսկ մեղադրանքին չափում ու ամփոփով քաջախ է, որպեսզի մեկըր վերացնի, արդարությունըր գեղարարողովի և Աստուծո ճակիշխարությունը հրապարակի: Դրա համար էլ Նախորդոս ստում է. «Ով ամենին առաջարկեալ քաջախ է ու չի խախտում»:

Այսինքն՝ չի գաղթում մեղավորներից ու երևա չի դարձնում, այլ քնդառաջ է գնում զոչացողներին ու ապաշխարողներին, զրկում նրանց, ինչպես հայրը՝ անառակ րդրուն (հմբը. Դով. ԺԵ 11-32), համբարում ապրվածային սիրով ու չի գաղթում նրանց կեղորութիւն բերանից, չի արհամարհում ու չի ամախարում խոգէրի կերակուր կերած ինկնու համար, այլ գաղթարում է պարմունակով, փառապարում մարակով, հասարակում կոչիկներով ու առաքապես պարգեում նրանց խեղղութեանը՝ պարարել եզր մորթելով ու այլ բազմաթիւ խրախմածներով:

Երև մարդերն մեր զգայարանները, զարդարենք մեզ ու ապրիվածային ռոշոյսիկն ներիսկ ամբողջ պարերեազ մն իբրև անպիտան արդ ողորս նկերով, ոչ միայն խոսքն Արարիչ մեր մեջ կրկնող ու կկերպացի հակախախտորդին, ինչպես Մարիամի հեղ պեղի ունեցալ, այլև Տորև էլ Իր հեղ ներս կբերի: Ասում է. «Ով Իմն սիրում է, Իմ խոսքն կպահի, Իմ Տարևն էլ կպիտի նրան, ու նրա մոտ կգանք ու նրա մոտ խորհունակենք» (Մով. Ժ. 23):

Տիգրան սրկ. Բաղումյան

Շարունակությունը՝ էջ 6

ԼԵՆԻՆ ՄԻՐԻՉԱՆՅԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲՆԱՇԽԱՐՀԸ

Սկիզբը՝ նախորդ համարում

Հայկական լեռնաշխարհը հարուստ է լճերով և գետերով, որի շնորհիվ Միջագետքի սեռական քնակաշարի կողմից ստացել է Նախի, այսինքն՝ «գետերի երկիր» անունը։ Այստեղից են սկիզբ առնում Առաքալոր Ա. սիայի նահանգի գետերը՝ Եփրատը, Տիգրիսը, Հայկիս, Կուրը, Երասխը, Զորիսը, Պյունոսը (Ջեյհան) և Սարուսը (Մեյհան)։ Հայոց մայր գետը Երասխն է կամ Արաքսը, որը հնում ամբողջ երկարությամբ հոսում էր Հայաստանի տարածքով և բաժանում Կասպից ծովը։ Հետագայում գետի Կասպից ծով բաժանող բազուկը ցամաքել է, և Երասխը, բաժանվելով Կուրի մեջ, վերածվել է վերջինիս վտակի։ Երասխի նահանգի վտակներից են Սյունյանը, Քասաղը, Հրազդանը (հնում նաև Մեծամորը, որի մեջ բաժանվում էին Քասաղ, Հրազդան և Ագաս գետերը), Ագասը, Արփան, Նախնավանը, Աղավանը (այժմ Հագարու) Որոտանի հեծ, Տգմուսը, Կարմիր գետը և Գառնաղը (այժմ Կարասու)։ Երասխն անհանգիստ ընթացք ունի և դարձի ընթացքում երբեմն փոխել է իր հունը։ Լաշին քանապոսով «Երզնիկոսի խոտերով» Արաքս կամուրջներ չի հանդիմարում։

Եփրատը դարձել է Երասխի համախառնել է Մեծ Հայքի բազմաթիվ արևելյան, Տիգրիսը՝ հարավարևելյան, իսկ Կուրը՝ հյուսիսարևելյան սահմանագիծը։ Եփրատի վտակ Արաքսի ցրտում Գրիգոր Լուսավորիչը 301 թ. մկրտել է սասանյան իսկապարսի հայերի։

Հայկական լեռնաշխարհի խոտը լճերն են վաճառ կամ Բզունցյա, Ուրմիո կամ Կարունան և Սեանա կամ Գեղարունցյա ծովափերը։ Վերջինս, որի ջրերը քաղցրահամ են և ձկնառատ (իշխան, բախտակ, կղզակ և սիգ), գտնվում է ՀՀ տարածքում։ Մինչև լճի հայելու կրճատվելը այն ունեցել է 1416 հառ. կմ մակերես, 99 մ առավելագույն խորություն և ծովի մակերևույթից 1916 մ բարձրություն։ Ներկայումս լճի մակարդակը իջել է 18 մ-ով, իսկ մակերեսը կրճատվել է մոտ 200 հառ. կմ-ով։ Սեան

նա լճի մեջ բաժանվում են 29 գետ և գետակ, իսկ դուրս է հոսում միայն Հրազդանը։ Լճի ջրերի իջնելու հետևանքով Սեանա կղզին վերածվել է քերակղզու։

Վաճառ լիճն ունի 3765 հառ. կմ մակերես, վերջինիս ձևովների համաձայն 451 մ առավելագույն խորություն և ծովի մակերևույթից 1720 մ բարձրություն։ Չնայած ջրի աղիությանը լճում մեծ քանակությամբ բազմաճյուղ է առնել ծովը։ Հնում ունեցել է 7 կղզի, որոն



ցից 3-ը ջրի սակ են անցել լճի ջրերի ղարեբարբար բարձրանալու հետևանքով։ Ամենաբարձրանալու Արաքսը կղզին է, որտեղ X դարում Առաքալորականի Գագիկ Ա թագավորը կառուցել է մի չհնազանդեց եկեղեցի։ Վաճառ կամ համալիրներ են ունեցել Լիմ և Կսոց կղզիները։ Լիմը հայտնի է նաև Տոպուս, Արճեի, Ռեոնյանց և Երախի անուններով։

Ուրմիո լճի ջուրը խիստ աղի է և գուրկ կենդանական աշխարհից։ Լճի մակերեսը դարձել է ավելի քան 7000 հառ. կմ, սակայն ժամանակի ընթացքում

այն կրճատվել է և այժմ կազմում է շուրջ 5775 հառ. կմ։ Առավելագույն խորությունը 16 մետր է, բարձրությունը ծովի մակերևույթից՝ 1330 մետր։ Արաքսական աղբյուրները լճում հիշում են քարտեզի անունը կողմի կենդանի, որը լճի ջրի հետագա աղիացման հետևանքով ոչնչացել է, իսկ Շահ (հնում Արախից) կղզին, որ գոյություն ուներ XIII-XIV դդ., վերածվել է քերակղզու։

Փոքր լճերից նահանգի են Հրախական

ծովակը (ներկայումս՝ Զըլբը), Գալասուն (ներկայումս՝ Բալթ-գյոլ), Արճեակը կամ Արճակը, բնության չհնաղ սեղանագործություններ Թուրքում, Արաքսը (ներկայումս՝ Գյոլ-գյոլ) և Փարվանան։

Հայկական լեռնաշխարհի ունի բուսական և կենդանական հարուստ աշխարհ, որի բազմազանությունն ու հարստությունը դրսևանալով ծով են կլիմայական դրսևանների բազմազանությունը։ Ցածրադիր վայրերում (Արարատյան դաշտ, Տիգրիսի վերին ավազան, Հուգարու գետի ստորին ավա

զան, Արախի և Ուսիքի հարթավայրեր, Հյուսիսային Տայֆ, Կղարթ, Մեղրու հովիտ), արհեստական ռոգովման դրսևաններում, կարելի է աճեցնել բամբակ, ծխախոտ, բուրգ, բրինձ և մեծաքանակությամբ այլ-այլ կուլտուրաներ։ Մեծ հուշակ ունեն լեռնաշխարհի խաղողի, ծիրանի, դեղձի՝ սարքեր սեակները և բազմաթիվ մրգասեակներ։ Ցածրադիր կիսաանադատային բնությունը ծառայել են որդես հիանալի ձմեռանոցներ (օրինակ Մուղանի դաշտը, Ուսիքի հովիտները)։ Նախալեռնային 1100-1300 մետր բարձրություն ունեցող գոտին նահանգի է խաղողի և կորիզավոր մրգասեակներով, իսկ մինչև 1500 մ բարձրության վրա հիանալի աճում են սաճեցնի, խնձորենի, սալորենի, բալենի, կեռասենի և այլն։ Նախալեռնային գոտին նահանգի է հացազգիների՝ գորենի, սարեկանի, գարու, հաճառի, կորեկի մշակությամբ (Տարուն, Բագենան, Շիրակ և այլն)։ Լեռնային գոտում (1500-2000 մ) աճեցնում են հացահատիկներ, առավելադես գարի, սարեկան և կորեկ, իսկ 2000 մետրից վեր տարածվում են աղյույան մարգագետինները (Բյուրական, Տավրուս, Արազմի լեռնազանգված, Ջավախի, Ջանգեզուրի և այլ լեռնաշխարհներ ու լեռնազանգվածներ)։ Անտառները, որ հնում հայտնի էին նաև մայրի անտառով, եղբուն են Հայկական լեռնաշխարհը հարավից, արևելքից և հյուսիսից (Աղձնիք, Մոկի, Կորնայի, Սյունի, Արախ, Ուսիք, Տայֆ, Գուգար)։ Անտառներով հարուստ են նաև Ծովիք, Բարձր Հայքի հյուսիսային հասվածքը և Արարատի որոշ բնություն։ Առանձնապես տարածված են կաղնի, հաճառենի, բոխին, քիսկին, հացենի, կեչին, տեղ-տեղ՝ ընկուզենի։ Անտառները հարուստ են վայրի մրգասեակներով։ Հին Հայաստանում հնկվել են մի քանի դուրսկանառներ, որոնցից նահանգի էին Մուղան (Արճակի մոտ), Ծննդը (Բագարանի բնություն), Խոտովի կամ Խոտովակներ և Տաճար մայրի անտառները (Գլինի և Գառնու անտառի միջև ընկած բնություն)։

Շարունակությունը՝ էջ 5

ԷՊՈՒՄՐՈՂ ԲԱՌՄԱՆ

Սկիզբը՝ նախորդ համարում

Երանի հոգով աղբյուրներին 1

1. Նախաբան

«Երանի» հոգով աղբյուրներին, որովհետև նրանց է երկնի արևայությունը։

Ասված գործը առաջարկելով մեզ իր «օրենքը» որդես նոր կյանքի սկզբնաղբյուր։ Նրանք, ովքեր արժապանում են իրենց «հոգու աղբյուրներին», երանելի են, քանի կյանքն անմեղախառն կերպով են ծառայում։ Ասված ի՞նչ է նահանգում հոգով աղբյուր լինել։

2. Մեկնաբանություն (Մասը. 5-3)

Լեռան քարոզն սկսվում է ուր երանելիներով, նոր կյանքի բնույթ ուր առանձնահատկություններով, մի կյանք, որը հնարավոր դարձնել Աստծո փրկ շնորհով։ Կարծես Յիսուսն ասում է. «Երբ դու, այս ձեռով արելով, դասախոսներ փրկել Աստծո ներկայությունը, ապա ծնաճարտես երանելի կլինի, քանի կյանքն անմեղախառն կյանքի շնորհն անմեղախառն կերպով»։

«Երանելի» բառը «մակարիոս» (makarios), որ մի քան յուրաքանչյուր բառ է։ Անգլերեն «երանելիություն» բառը երբեմն գործածվում է այն բարձրանալու համար, սակայն երանելիությունը քաղաքացի մակերեսային և վաղաճիկ է նկարագրվում։

Երեւո համար այն վիճակը, որի մասին խոսում է Յիսուսը։ Մեզ կարող է օգնել այն համազանգը, որ հույները կիրառել «Երանելի կղզի» էին անվանում գործածելով մակարիոս բառը։

Մտնով նրանք ցանկանում էին ասել, որ կղզին այնքան հարուստ է ողջաբեր, այնքան գեղեցիկ և առողջարար է, որ մարդ երբեք չդիմար լիք այն, որդես կյանքի համազանգություն և նոյապակների իրազորում գտնել։ Այդ ուրախությունն իմնադարձակ է և հարաբեր, երբեքակ չէ կյանքի դասախառնություններին և փոփոխականություններին։ Յիսուսն ասում է, թե այն անձը, ով Աստծո սկզբ կյանքի շնորհով դասախառնում է առաջնորդվելով երանելիներով, կարճամեծա հարաբեր ու ծնաճարի բերկրանի, որը կյանքում թե մահվան ժամանակ ոչ ոք չի կարող խլել նրանից կամ ոչնչացնել, ինչդես նա իր առաքալներին Հոգիականության Ավետարանում ասաց. «Եվ մեծ ուրախություն ու ուրախություն ունենալով ոչ ոք ձեռնից չի վերցնի» (16:22)։

Ասված, քանանալի է, երբ Յիսուսն ասում է, թե «աղբյուր» նրանք են, ովքեր կճառակեն այս բերկրանի։ Շահ էին մեծ ցանկանում աղբյուր լինել, այսպես մեծ աղբյուրության դեմ ազգովի չէին ծավալի մասապակյան ցույցեր։

Ուրեմն ի՞նչ նկատի ունի Յիսուսը։ Հոգևորական գոյություն ունեն երկու հոգևորներ, որ օգտագործվում են «աղբյուր» բառի նահանգությամբ։ Նրանցից մեկը վերաբերում է

այն աշխատավոր մարդուն, որը չունի ոչինչ ավելորդ, չունի ոչինչ դասակարգ։ Սյուսը վերաբերում է այն մարդուն, որը բացարձակապես ոչինչ չունի։ Այս երանելու գործածված է երկրորդ այսպիսով ասելով մեզ, թե այն մարդն է երանելի, ով բացարձակապես աղբյուր է։ Նրա չավորությունը չէ, որ ուրախություն է բերում, այլ այն, որ դա նրան հնարավորություն է տալիս իր ողջ հույսը Աստծո վրա դնել։ Այս երանելի օգտնում է Աստծո հանդեպ մեր կասարյալ վաստակության անխուսափելի ուրախ ճանաչումը և մեր ողջ հույսը նրա և միայն նրա վրա դնելը։

Այս գաղափարը օտ է հանդիպում Յիհ Կալվարանում։ «Այս աղբյուր Տիրոջ դիմեք, ասում է սաղմոսապար։ Երբ Տիրոս մեծ իր բոլոր ներդրություններից փրկեց նրան» (Մատթ 33:7)։ Եսայի մարգարեն ասում է, թե Տիրոջ ծառայողներն է աղբյուրների մոտ ուրախվել։ «Տիրոջ Հոգին իմ վրա է, դրա համար իսկ նա օծեց իմն և ուղարկեց աղբյուրների ավետարանը...» (Եսայի 61:1)։ Ուսագրավ է, որ Յիսուսն ընտրեց այս հասկացում և վերաբեր այն իրեն առաջին անգամ Նազարեթի ժողովարանում այցելության ժամանակ։ Իրադես, նախքան Յիսուսը «աղբյուր» բառը հասուն նահանգություն էր ծնո բերել ծագելով հեռավոր դասախոսության մեջ մի ժամանակավորացանից, երբ կյանքում ու դարձ բարեպաշտության սեր աղբյուր մարդիկ դասախոսեցին

իրենց հավաքող հեթանոսական ճնշումներից ու փորձություններից։ Երբ Յիսուսը գործածում էր այդ բառը, նրա ունկնդիրներն անտեսեցին իրենց ընկալելի այն օգտը, որ դրված է իրենց իսկ կասարյալ անօգնականության ճանաչման և Աստծուց բացարձակ կախվածության անհրաժեշտության վրա։

Պուկաս ավետարանի Տարեբանում այդ երանելի այսպես է. «Երանելի աղբյուրներ» (Պուկաս, 6:20)։ Սա արագություն է Պուկասի մասախոսության ճնշման աղբյուրների նկատմամբ, ինչդես նաև նրա քաղաքացիությունը առաջին դարի Պաղեստինի դրսևաններին, որ չավոր գոյություններից հսկայական դասավարդ աղբյուր էր մեծախառնների հետ կողմ կողմի։ Ուս չի նահանգում, թե նա նյութական չավորությունը դիմում է որդես լավ փմակ։ Եթե Մասթեսը Յիսուսի սկզբնական խոսքերին ավելացրել է «հոգով» բառը (ինչդես կարծում են ոմանք), ապա նա դարձադես երեւում է բերում այդ ուսունովի ներքին իմաստը։ Շահ է ուրախ այն աղբյուրներին, այլ հոգու աղբյուրություն, որով մեծ ճանաչում են մեր սեփական միջոցներին իրստ անբավարարությունը և մեր անձը հավանակ ու նմիվալությամբ հասկանալուս Աստծո համեմատել կարիքը։ Նման դուր մի գեղեցիկ աղբյուրություն գտնում ենք Պուկասի Ավետարանում՝ Օրհնեղություն մեջ (Պուկաս 1:46-56)։

Երբ Մարիամն ասում է աղբյուր

Տիրոջ, թե իմն դիմել է դառնա Փրկչի մարդը, ասում է. «Իմ անձը փառապանում է Տիրոջ, ես իմ հոգին ցնծում է Փրկչի Աստծով, որովհետև նա իր հայրացող դարձեց իր աղբյուր խոսնահոյության վրա»։

Մյուսինքս նա շարունակում է խոսել այն մասին, թե ինչդես անբարձրանում են հոգուները կրկնվեն, մինչ խոսնահոյություն կնծծարվեն, իսկ քաղաքացիությունը «կլիման բարիքներով»։ Յիսուսի գալուստն օրհնություն կլինի «աղբյուրներին», որովհետև նրանք ի վիճակի կլինեն ճանաչել նրան և բերդունել Աստծո արքայության շնորհը։

Այս առաջին երանելի համարվել է այն անկյունաքար, որի օտուր բարձրանում են մնացյալ բոլորը։ Ամեն ինչ կախված է Աստծուց մեր կասարյալ կախվածության ճանաչումից։ Երբ մեծ դասախոսություն ենք Աստծո փրկում մեր իսկ անօգնականությունը ճանաչելով ու մեր ողջ հույսը ու աղապկնը նրա վրա դնելով, ապա երանելի ենք, քանի խաղաղ կարող ենք ճառակել այն ցնծագին և խաղաղ կյանքը, որ նա նախատեսում է մեզ համար։ Ինչդես Բոնիդիքներն է ասում, երբ մենք «ոչ մի ուրիշ հույս չունենք, բացի Նրանից, Ով կոչեց մեզ», ապա կարող ենք վայելել երկնային արքայությունը։

Շարունակելի

Անգլերենից թարգմանեց Ալեքսիս արքայա ՄԱՅԻՍԻԱՆԸ

ՆՎԻՐՎՈՒՄ Է ԱՎԱՐԱՅՐԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԻ 1550-ԱՄՅԱԿԻՆ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ ԵՎ ԲՅՈՒՉԱՆԴԻԱՆ

Սկիզբը՝ նախորդ համարում

Բյուզանդական կայսրությունը մույն
նվազում էր, ինչպես եւ սասանյան Իրանը:
385 թ. դարձան-հռոմեական բաժանումով
այն սիրացել էր Մեծ Հայքի թագավորության
արեւմտյան մասին: Ընկում էր, քե դավանան-
քային ընդհանրությունը կարող էր դրական
դեր խաղալ խաղախական հարաբերություննե-
րի բնագավառում, սակայն նվաճողական
սեփոք երեք էջ (չէջ) կայսրությունը դարեւ Եա-
րոմակ Հայաստանի հեծ ծավալվող խաղա-
խական հարաբերություններում: Վաղ միջնա-
դարում հայ ժողովրդի աղսասանական Եա-
ռումների ծայանական, կայսրությունը գործնե-
կամունե ոչ մի աջակցություն չցուցաբերեց
հայերին, ընդհակառակը՝ ամեն կերպ խոչը-
ղոցեց հայ ռոլղականությունը աջակցեց հակա-
կան կողմին:

Այդուհե եղավ Վարդանանց մայսերգ-
ւի ժամանակ, երբ Թեոդոս կայսեր մահվա-
նից հետո Մարկիանոս կայսրը, հակառակ
հայերի դիմումի՝ օգնության մասին, եղ-
ւեի հաղորդման համաձայն, հետեւելով իր
խրատաւու կաթար ծառաների՝ Անասու
տառապետի եւ եղբարիոս ասորու (որոնց
եղիւծեմ համարել է անարգ եւ անասլակծ)
խորհուրդներին, ուսարդուրթուն չղարծեմ
Յայոց միաբան ուխտեի ու «դեսպաններ
ուղարկեց ժարսից թագավորի մոտ... եւ
խաւսաւուն դաւեմ կմեց նոր հե՛ս՝ օգնու-
թանց ցոյց չսալ Յայոց գորիւն ոչ գորիւ
եւ ոչ էլ զեմիւլ ու անն ջեսալ օժանդա-
կութեամբ» (եղիւծ, «Վարդան եւ հայոց
մայսերանք մասի»), էջ 147):

Պարսից արևա Չափկեց 11-ը (439-457) իբրև բէ րհստնյանիի համոդոդ դարարեցրեց հալածամհներ, սակայն իրականում իմորեն խաբերոյսթան հնազանդեցնել արդեն ուծ առնող արթսանքական արտոնը: Միեւնոյն ժամանակ, ինչոյեւ եղիտեն է գրել, ու «ժաօնի խորանի խորանիւրթան» արտոնը հալածամհներ ուղարկեց Մարկիանոս կայսեր մոն: Ել քը սրտեգե-ինացալ, որ հոռոմնը իրաժարկել են րհստնյանիին օգնական զորով եւ որեւ այլ քանով օժանդակելուց, մորից դարձալ իր մայիկեն մոլար կարծիքին» (Եղիտե, «Վարդանի եւ հայոց պատերազմի մասին», էջ 173): Այս-իստով, Բյուզանդական կայսրոյթունը ոչ

միայն մերժեց հայերի խնդրանքը, այլև
դաժժաճեց Սասանյանների հակահայկա-
կան գործողությունները:

Եղիշեն գրել է. «Եվ երբ այսպես կա-
սարվեց, եւ նրանց հույսը կտրվեց մարդկա-
յին օգնությունից, դարձյալ սուրբ եփիսկո-
ղոսներն սկսեցին փաշալերել իրենց եւ հա-
յոց զորհին: Թեպէտէն տեսնում էին իրենց



սակավերջությունը ու երկու թագավորների միարանությունը, քայքայեց այնպես ամենեւեմ չէին վիհասվում ու դողում, այլ մայիկիսի ինքնադրոյարան համառաւ խիզախում էին եւ առում. «Պատերազմ եմ տղամեղու եւ մերեղուլ. Աստուծո համար հեօէ է քի մարդկանցով շատի քոր» (եղեղի, «Վարդանի եւ հայոց Պաշտեաղանի մասին», էջ 147): Հայերն ուժեղն Ավարիքի ճակատամարտուն (451 թ., մայիս 26) կռիւեղին աղակիներով սեղական ուժերին:

Նկատի ունենալով կայսրության բացառական դիրքորոշումը հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարի նկատմամբ՝ 481-484 թթ. ամսասանությունը զխալկորած վա-

հան Սամիկոյանի զինակիցներն առաւ ին. «Մեր հուլայդ ոչ հռոմներին վրա ենք դրել, ոչ հուններ, այլ նախ Աստօն ռոդրոնոյան վրա...»: Նման անվաստհոլորունը Բյուզանդական կայսրության նկատմամբ ուժեղացած հասկացած վեցեղին մկառնական աղաքականութեան ղրոսուն հաղկեղոնականութեան ընդգրկման եւ ագրեսիւ-իայի ենթակիղո երկրներին ղարսաղրման հետեանկի, ինչը Յայ Առաքելական եկեղեցու հայրերին ստիղեց VI դ. հայ ժողովրդի համար հոգեւոր ղառսաղրութեան միջոցներ ծննդարկել: 506 եւ 554 թվականներին կայացած Դվինի եկեղեցական ժողովներն ամրագրեցին Գայոց ղավանմանի ինքնորոշումը եւ ազգային միաբանութիւնը:

Քուսիսիրմանու Իի (527-565) ժամանակ արդեն իսկ Մեծմանն Հայաստանում բռնկվեց իսլամադավաճությունը՝ կայսրության ճնշման ստատկացման դեմ, որը վերածեց լուսաւկա-քրիզանդական դասերգոյի, իսկ 572 թ. Մերեւելում Հայաստանում բռնկվեց աղաւթանադավաճութեան հանգեցրեց լուսաւկա-քրիզանդական քանանայ դասերգոյի, որի արդյունքում եղի ունեցեց Հայասանի լուսաւկա-քրիզանդական երկրորդ քանանայ (591 թ.) կայսրութեան քանանային առաւելութեամբ։ Մալիկիկոս կայսր (582-620) վարած խղարակաւանութեան քաղաքիչ ծաւալ Հայասանը ռազմական ուժից գրեւեւ եւ։ Հայկական գորաւթաներ ուղարկուի ին բլուզանդիայի սահանանային՝ Դանուբի աւազանի երջանում գեցնլոր գոտու դասաւանդութեան հանար։ Հայ գորաւթաներն աղաւթանութեան ին ճանաւարիին, եւ աղաւթանութեան քանանայն ալիի հասանում եւ քանանային։ Այս դեմքում լուսաւկա-քրիզանդական դասից դասից ուժեղ գորաւթան ինն ծաւալին, քանանայն գորաւթանութեան քանանային։

Բյուզանդական կայսրությունը խոչընդոսներ էր հարուցում նաեւ Արաբական խալիֆայության նվաճումների օգրբանական ժամանակակաբանումը Հայոց իւիւանների եւ գորակարների ջանքերով ամրոգոջական, անկախ ոյետւոբան վերականգնման ժամանակներում VII դ. երկրորդ ոաոդրոնում։ Իսկ իտեսգադ ոարերով կայսրությունը, օարունակելով «կսակներով» եւ ոազմական

ոժով հայկական հողերի զավթման իր ֆալսակամությունը, ջրհանում էր Հայոց ռազմական երեւ ազատագրական ուժեր, որոնց ֆախազանց անհրաժեշտ էին Հայաստանին արեւելյան ֆոյդոյ, վալկասուն-նազմանդոց եղերի հարձակումներից յառաջանալովելու համար: Դրանով իսկ կայսրությունը նաեւ իր սեփական գեղեճանափոքը եղավ, ամազի յարբերաբար նվաճողական հաղաւալկանություն վարելով Հայաստանի նկատմամբ՝ ճանադարի հարբեց թուրական վալրեհի եղերի համար, որոնք էլ 1453 թ. կորճանեճեհ Բուլաղոմիսան:

Թուրքի բռնազավթումները հսկայական վնաս հասցրեցին խաղաղությունը հնազույն օջախերին՝ Հայաստանին եւ Հունաստանին։ Մարդկությանը եւ խաղաղությունը վրա հասած այդ արեւոյ դիպուկ բնութագրել է վիկտոր Յուգոն (1802-1885). «Այստեղի բուրեն եւ մանցը։ Անեն ինչ ավելված է եւ սպալուր»։ Սինցե այսօր նրանք հաղուղ ու ավելում են Հայոց հրեւոնեանք սրբավայրէ Արեւմտան Հայաստանուն։ Բոլոր տեսակ ավերողների դեմ է դարեի մընջի հնչում Մովսէս Խորենացու հաւաքածը. «... ասվաճառաւորութիւն մուռազգած է, եւ իւր ժողովի անկնկալութիւն։ Մահնջի փրկի մեզ Քրիստոս Ասված, եւ բոլորն, որոնք Նրան ծծաւարտութիւն երկրազուն են»։

Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցին, հավանաբար աշխարհային արհալիրներին կենդանի է ոչ միայն իր ներկայիս քննծրով, այլևս նահասակության ղուսակին արժանացած Մեծ Հայիկի մեծազորային արևմտյան հաւաքովով, որի վկան է հայ Սիդորոն, հանգի արդեն իսկ ինքն ՍՄՆՄՆՍ ՀԱՅՈՒՆ ՎԵՐԱԲՈՒՄԸ ԵՄ ՍՐԲԱՅՆԱԳՈՐԾԵ ԿԱԹՈՐԻԿՈՍՆԵՆ այդ հոգեւոր ամբողջության կողմը եւ ներկայացողը է:

Սուր Կարգաճանց անմահ հոգիների կանջը սղախում է իր ժամին: Կայսրությունները կործանվում են, կարեւոր է փլատակների հակա չթողնել նախնայց սուրբ ժառանգությունը եւ դրան սեր կանգնել հավատքի ուժով: հոգեգրիվելով Քրիստոսի խոստով. «Մըրում կազմի եւ աղոթեցեմ»:

Էդուարդ ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ
Պատմ. գիտ. դոկտոր

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲՆԱՇԽԱՐԶԸ

Սկիզբը՝ էջ 4

Հայկական լեռնաժխարհում հնում սահմանված են եղել աշյույթը, հարավային Երզնաներում՝ հովազը, ջայլամը, փոխմահարն են փիղը, Տաճարի կողմերում՝ մնաց գանդները կրող կոկորդիլոսի մի տեսակ: Դրանք ոչնչացվել են մարդու գործունեության հետևանքով: Ներկայումս վայրի կենդանիներից հաճախված են աղվեսը, մոսաղաթը, գայլը, աքաղ, բորենին, ֆառայծը, վայրի ոչխարը, այծյամը, եղնիկը, վարազը, կախվել, փայծաթ, բաղը, լորանազին, վայրի սագը են այլն: Ընտանի կենդանիներից հաճախված են ոչխարը, այծը, ձին, գոմեք, կովը, էթը, հավը, բաղը, սագը են այլն: Այդասայն ղազանու մեծ համակոյրպաթ բազմաճուղ է մի որդասեակ, որից ղազասեված բարձր ոսկի մերկը հայերի մոտ հայտն էր որդան կամրի, իսկ աղաթների Երզնանում ալ-մրնդի անուններով:

Հայկական լեռնաշխարհն ունի հարուս
ընդերք: Դեռ անհիշելի ժամանակներից
նեանավոր էին Կողքի, Կաղզվանի եւ
Նախնավանի աղահանքերը: Աղահանքեր
կային նաեւ Երկրի այլ վայրերում, որոնք
վարայք կոչվում էին աղֆ: Աղի մեծ տա-
վանքներ են հայտնաբերվել Երեւանի սարած-

ֆում (Ավան): Նսանա-
 վոր էին Հայաստանի
 որձնահամբեր Գուգար-
 ֆում, Շոփիֆում, Սյունի-
 ֆում, Ուսիֆում, Ալյարա-
 սում, Աղծնիֆում և այ-
 լուր: Շատ հաճախ որձ-
 ձին ուղեկցում էին կա-
 րդարի և ցիկի համե-
 րը: Երկար հանդիմոմ
 էր Հայաստանի մահա-
 ցների մեծ մասում, սա-
 կայն առաջվել նսանա-
 վոր էին Աղծնիի և
 Տուրուբերանի երկարա-
 համբեր: Ընծախարս
 լեռան օրջակայքում գտ-
 վում էին հաե կարդարի
 համբեր, որի դասառողով
 լեռները սասցել էին եր-
 կարսահայից և Կաղու-
 րահայից լեռները անո-
 նը: Դեռ հնուց նսանա-
 վոր էին Սյդերի ոսկե-
 համբեր, Տայֆում Ոսկե-
 հայի, իսկ Սեւանա լճի
 օյակազանում Սոփի (Տո-
 փ) ոսկեհամբերը: Ար-



ծար հանդիպում էր Գլուսնուխանի Երչանուն և որդես կանոն ուղեկցող մեսաղ էր ողկնձահամբերում: Լեռնախահր հարուս է մանե րոմով. մոլիքնեով և բազմաթիվ իրավագյուս մեսաղներով:

Հանդիպում են ծծունք, քարածուխ (Օլ-
բի, Իջեան, Ջերմանիս, Ջաջուռ եւ այլն-
նալք (Արմինի, Տուրքերան, Վաստորա-
կան, Ուսի եւ այլն), տվերի գանգան սե-
սակներ, մարմար, գրանի, հրակայուն կա-
վեր, ղեկիսներ, պլանայ սեակի շինանյու-
ներ, ղեկգ եւ այլն:

Հայաստանի սահմափառության ընդ-
հիվ որո՞նք այսօր հաճած են լինում՝սա-
րի գրեթե բոլոր սահմաններում լիտւմ են
հանրային սարը եւ աւա աղբյուրներ, որոն-
ցից վերջինները հայսի են ցերնուկ աճու-
նով: Եւսանալոր են Ջերմոնի, Արզնիի,
Հանգաճալի, Կիլիջանի, Արաւսի, Բշնիի,
Գաւաւակի եւ այլ հանրային աղբյուրներ:
Հանգալին աղբյուրների մոտ ստեղծված բնա-
պալարային մեծ մասսաը ստացել են Ջեր-
մոն աճուրնը:

Ահա այսօրիսի դասեր է ներկայացնում
Հայաստանի քնաշարի:

Բաբկեն ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
Պատմ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր

Սուրբ Հարությունը հաջորդող հիսնօրյակը, մինչև Չոգեգալուստ, անվանված է Հիմունք, այսինքն՝ 50 օր: Ինչդեռ Մեծ դասի կիրակիները, Հիմունքի կիրակիներն էլ ունեն իրենց անվանումները: Չասկին հաջորդող առաջին կիրակին կոչվում է Նոր կիրակի կամ Կրկնազատիկ, հաջորդը՝ Աստվածածնի կամ Կանաչ կիրակի, երրորդը՝ Կարմիր կիրակի: Դրան հաջորդում է Սուրբ Խաչի երեսման կիրակին (13 մայիսի): Հիմունքի 40-րդ օրը տոնվում է Փրկչի Համբարձումը: Վեցերորդ կիրակին կոչվում է Երկրորդ Ծաղկազարդ, իսկ յոթերորդը Չոգեգալուստյան կիրակին է:

Ի շարքերսնություն Մեծ դասի, որն ամբողջությամբ աղաճախության շրջան էր, Հիմունքն ուրախության եւ ուսիքի շրջան է՝ նվիրված Տիրոջ սուրբ հարությանը:

ՀԱՄԲԱՐԶՈՒՄ

(24 մայիսի)

Իր հարությունից հետո 40 օրվա ընթացքում Հիսուս Քրիստոսը արթնել վաղորդուն երեւում է Իր աշակերտներին եւ նրանց հետ խոսում Երկնքի արքայության մասին: Վերջին երեւումներից մեկի ժամանակ Հիսուսն առաքյալներին դասավորում է մնալ Երուսաղեմում մինչև Պենտեկոստի օրը, այսինքն՝ մինչև Չոգեգալուստ:

Այնուհետև Հիսուսն աշակերտներին ասում է Բեթանիա ու բարձրացնում Չիթենյաց լեռը, ուր աշակերտներն աշակերտեա են լինում Տիրոջ համբարձմանը: Մինչ հավաքվածները, Փրկչի համբարձման տեսարանից սխալմամբ, դեղի երկինք են նայում, նրանց երեւում են երկու ճերմակազգեստ հրեականներ ու ասում. «Ով գալիլիացիներ, ինչո՞ւ կանգնած նայում եք երկինքին, այս Հիսուսը, որ ձեր միջից երկինք վերացավ, դիտե՛ք գա նույն ձեռքով, ինչպես տեսաք Նրա երկինք գնալը» (Գործք 1/1):

Հրեականները, այս ասելով, հիշեցնում են Տիրոջ երկրորդ գալուստյան մասին:

Հոգեւոր հայրերը նույն են, որ Հիսուս Քրիստոսի սնօրինության բոլոր տները, որոնք կատարում է Եկեղեցին, են փրկության համար են եւ հայտնում են աստվածային խորհուրդները: Համբարձ-

ման տոնը բոլոր տոների ու խորհուրդների ամբողջացումն է:

Համբարձվել նշանակում է վեր բարձրանալ: Համբարձումն իր ամբողջական իմաստով վերաբերում է միայն Աստծու Որդուն՝ Հիսուս Քրիստոսին, քանի որ Նա համբարձվեց Իր աստվածային գործությանը՝ առանց որեւէ օգնության: Տերը երկինք համբարձվեց՝ վերադարձավ Հոր մոտ՝ ավարտած Իր առաքելությունը, որը դիտի կատարել երկրի վրա:

Հիսուսի համբարձումից հետո աշակերտներն ուրախությամբ են վերադառնում Երուսաղեմ, կատարվածը նրանց համար սրճություն չէր, քանի որ համբարձմամբ Հիսուսը ոչ թե հեռացավ Իր հետնորդներից, այլ գնաց, որպեսզի առաքի Սուրբ Հոգուն՝ այդպիսով հարստեղարձելով Իր ներկայությունը: Համբարձմամբ Նա երկինքը միավորեց երկինքին: Գնաց, որպեսզի ինչ նախադասությամբ Իրեն որդեգրվածների համար համարվում էր այս խոսքերի. «...Որ ես եմ, այնպես կլինի եւ իմ ծառան», «...Եթե գնամ եւ ձեզ համար էլ ճեղղաբացեմ, դարձյալ կգամ եւ ձեզ կվերցնեմ ինձ մոտ» (Հովհ. 12/26, 14/3):

Հիսուս Քրիստոսը համբարձումից անմիջապես առաջ աշակերտներին դասավորեց Իր վարդապետությունն ու-



«Համբարձում»
Գեորգ Ղազարյան (10 ս.)

սուցանել բոլոր ազգերին ու մկրտել նրանց Հոր, Որդու եւ Սուրբ Հոգու անունով: Փրկչի այս դասգամի համաձայն՝ Աստծու խոսքը բարոյական նպատակով հետազայում Հայաստան եկան սուրբ Թադևոս ու Բարդուղիմեոս առաքյալները:

ՀՈԳՈՒ ԽՈՍՔ

Ինչո՞ւ եմ սիրում Աստծուն

Աստված: Այս սուրբ բառը հնչում է յուրաքանչյուրիս շուրթերից: Աստվածն է, որ արարեց ամբողջ աշխարհի մարդկությանը: Աստվածն է, որ կյանքի կոչեց մեզ: Յուրաքանչյուր հավաստյալի հոգում ու արևում աղություն է Աստվածը՝ մեր Տերը: Ես եւս եմ սիրում Աստծուն՝ իմ Տիրոջը, որովհետեւ Նա է մեզ դաստիարակում: Ինձ համար Նա իմ կյանքն է: Ես հոգաւ եմ, որ Նա ստեղծել է մեզ՝ իմ մորը, եղբորը, իմ բոլոր սիրելիներին: Նա է մեր միակ փրկության ճամփան: Մեր Տերը մեծ սեր ու հոգու հանգստություն է: Պէտք է հղաճախեմ ու վստեմ հնչեցնեմ Նրա սուրբ անունը:

Լիլիթ Բաբայան (11 ս.)
Վաղարշապատի թիվ 6 գիմնական դպրոց

ԳԻՐԸԸ

Գիրքը՝ բարեկամ,
Գիրքը՝ լավ ընկեր,
Գիրքը՝ ուղեկից
Մեր կյանքում:

Գիրքը՝ ուսուցիչ,
Գիրքը՝ գիտելիք,
Գիրքը՝ չի բողբոջ,
Որ հիմնարանաս:

Ոսկի չէ գիրք,
Արծաթ չէ գիրք,
Գիտության լույսն է
Եվ իմաստության:

Հասմիկ Կուրազյան (11 ս.)
Բ. Երևան
Մուսեղ Իսխանի անվ.
թիվ 1 կրթահամալիր

ՀԱՅՐԵՆԻԷՍ

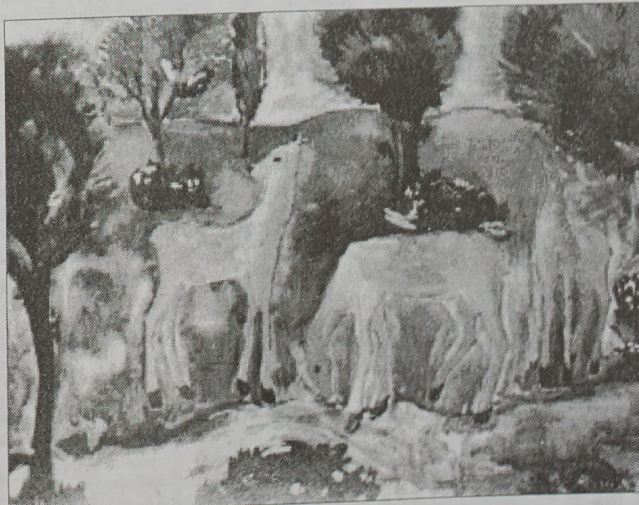
Որքան էլ քանիս իր քանոթ գրքի,
Որքան էլ ողբա, որքան կաղկանձի,
Թեկուզ ինձ քանոթ իր գիրքը քանի,
Կվերադառնամ հայրենիքն իմ:

Թեկուզ իմ գլխին երկինքը փոկ գա,
Ու ողջ աշխարհը իրար խառնվի,
Ես չեմ լքի հայրենիքս սուրբ
Ու չեմ հեռանալ այստեղից կյանքում:

Զե՛ր որ այստեղ եմ լույս աշխարհ եկել,
Այստեղ է հնչել իմ ճիշդ առաջին,
Այստեղ եմ մանուկ, դասանի դարձել,
Ու այստեղ եմ ինձ կրթել, մեծացրել:

Թե երկրագունդը մեջքեղից ճափ,
Մարեր ու ձուրեր իրար խառնվեն,
Թե սիեզերքն իմ գլխին փլվի,
Ինձ ծնող հողում կմնամ հավեն:

Փիրուզա Վարդանյան (16 ս.)
Վաղարշապատի թիվ 11 միջն. դպր.



«Եղնիկներ»
Իվետա Նավասարդյան (15 ս.)

«ՍԻՐՈ ՄՈԼՈՐԱԿ» ՀԱՐՑԸ

Ի՞նչ ես անում, երբ վիրավորված ես լինում:

Երբ վիրավորված եմ լինում, ակամա սխրում եմ, բայց ամեն կերպ աշխատում եմ չղաճախանել վիրավորողին: Հասկալուստ վճատում եմ, երբ սիրելի մարդիկ են ինձ վիրավորում: Հոգուս խորհում ներելով՝ ես, այնուամենայնիվ, ցանկանում եմ, որ վիրավորողը, գիտակցելով իր սխալը, ներողություն խնդրի: Իմ կարծիքով, դեռ չէ վիրավորանքին իսկույն դասախանել մույն կերպ, ավելի լավ է վիրավորողին գործով աղաչուցել, որ չարժեք վճացնել: Ընդհանրապես դիտի ձգեմ չվիրավորել միմյանց:

Գոռ Նազարյան
Բ. Վաղարշապատ

